

prava na život i zdravlje u BiH. Ovdje je osobito naglašeno pitanje diskriminacije i obespravljenosti građana, i to kao posljedica neusklađenosti međunarodnog i domaćeg zakonodavno-normativnog sustava (str. 277-295, 285). - Uz kratko naveden sadržaj teksta ovoga Zbornika, predgovor na početku i kazalo imena na kraju upotpunjuju njegove stranice.

Konačno, više nego puke informacije, knjiga pruža mogućnost ne samo za proširivanje znanja iz bioetike već i priliku za produbljenje svijesti u tom važnom području, osobito onih koji ga osjećaju svojim.

Verica Mišanović

Bioetički izazovi – II.

Velimir VALJAN (ur.), *Integrativna bioetika i interkulturalnost*, Zbornik sa simpozija, Bioetičko društvo u BiH, Sarajevo, 2009., 318 str.

Slijedom aktivnosti Bioetičkoga društva Bosne i Hercegovine pred nama je još jedan Zbornik radova Društva. Pojavio se je 2009. godine pod naslovom *Integrativna bioetika i interkulturalnost*, nakon što je godinu prije, 23-24. svibnja, u Sarajevu održan Drugi međunarodni bioetički simpozij s kojega su radovi objavljeni u ovom Zborniku. Opet je amfiteatar Akademije nauka i umjet-

nosti BiH - i ne samo amfiteatar - veliku dužnost stavljajući na raspolaganje Bioetičkom društvu za održavanje simpozija. Time Akademija pokazuje da podržava rad Društva, u njemu aktivno sudjeluje preko svojih članova, te cijeni doprinos Društva za boljitak bh. zajednice i znanosti uopće.

Kad je u pitanju sadržaj simpozija i njegovih radova, tu se „tematizira odnos između integrativne bioetike i interkulturalnosti. Integrativna bioetika teži na prvom mjestu formiranju što obuhvatnijeg interdisciplinarnog naučnog temelja za moralne norme primjene modernih objektivnih spoznaja u rješavanju problema čovjekova individualnog i generičkog života.“ Sudionici simpozija su svojim radovima dali „značajan doprinos osvjetljavanju niza sociokulturalnih pretpostavki“ za funkcionalno ostvarenje teorije i prakse u bioetici... „kao i njenog odnosa prema načelima i zahtjevima interkulturalnosti“ - piše akademik Berberović u svojoj recenziji Zbornika.

Kroz četiri odsjeka ili tematske cjeline, Zbornik obuhvaća 25 najrazličitijih tema na kojima je radilo čak 49 autora. Ne iznenađuje tako velik broj znalaca žena i muškaraca ako se uvaži činjenica da je znanost „izgubila orijentacijsku ulogu u životu“, kako stoji u uvodniku Zbornika. Zaista je začuđujuće da dio svjetskih znanstvenika danas više ne znači ono što bi znanstvenike moralo resiti: istina o

korištenju ljudskoga znanja koje mora biti u funkciji stvarnoga napetka i sigurnosti života, a ne zloporaba i novac koji pritom postaje cilj i „bog“ na zemlji. Stoga postaje sve očitijim da bi još jedino bioetika i odgovorni pojedinci mogli stati na put takvoj makjavelističkoj perspektivi u kojoj je sve dopušteno na putu prema gotovo zločinačkom cilju, želeći pritom ipak izbjeći poopćavanje. Nasuprot takvim opredjeljenjima, integrativna i interkulturalna bioetika postaje horizont koji bi mogao nadići bezočnost pojedinih znanstvenih krugova iz područja „kulture smrti“ - kako se sve češće kvalificiraju pobornici te vrste „znanosti.“

U takvim okvirima svjetskih razmjera, navedeni simpozij i Zbornik kod nas su tračak nade u traženju odgovora na opasnosti opstanka; znače i javno osporavanje svjetskih drznika koji u svojim postupcima isključuju etičke kriterije. Možda takvo stanje najbolje oertavaju završne riječi u radu o krizama suvremenoga svijeta (str. 121-137). U pitanju je „komercijalizacija znanja“, pogrešan razvoj, redukcionizam i nasilje; u pitanju je vrijeme zavodjenja, simulacije i negativnoga prilagodavanja, a sve to vodi u onesposobljavanje svijesti i u neznanje. Ljudi postaju neodgovorniji prema životu: „Moć se želi predstaviti kao vrlina - to je arogancija moći pomoću koje se nasilje normalizira i postaje sastavni dio života.“ Potrebna

nam je ekologija mira, te filozofija i etika, zaključuju autori (str. 136/137). Odgovore na tu vrstu izazova moguće je tražiti i u „raznolikostima kakve postoje u Bosni i Hercegovini“, uvažavajući raznolikost pozicija prema bioetici (str. 11), kao i pitanja razlika između univerzalizma i kulturnoga pluralizma, pazeći da pritom ne zapadnemo u „lošu relativističku beskonačnost“ (str. 39).

Daljnji govor o bioetičkim temama nalazi svoje uporište osobito u metafizičkom utemeljenju čovjekova dostojanstva (str. 101) kao općem izvorištu etičnosti. S druge strane, opasnosti za opstanak nadahnute su i „religijom sekularne kulture“ koje (opasnosti) vode od smrti vrednota do smrti čovjeka. Uočavaju se i europski antropološko-kulturalni modeli kojima je pridružen „savez između demokracije i etičkog relativizma.“ Time je lako protumačiti lakoću današnjih bioetičkih poremećaja (str. 110, 115). Nadalje, u bloku o odnosu bioetike i medicine (str. 141-204) u 7 tema sudjeluje čak 26 autora: od farmakoetike do etičkoga portreta liječnika. To samo potvrđuje da se medicinsko područje i danas nalazi u samom vrhu bioetičkih pitanja, od kojih je u stvari bioetika i započela šezdesetih godina prošloga stoljeća.

Završni dio Zbornika tematizira bioetiku u društvenom kontekstu. Obradene teme dotiču konkretna pitanja: bioetičke perspektive zdravstvenih djelatnika, pojedinac i društvo, bioetika i politika (Srbija),

odnos prema procesu starenja, genetika i priroda, ljudska prava u biomedicini Vijeća Europe (10 god.), te bioetika na Medicinskom fakultetu u Sarajevu.

Iako bioetički standardi dobivaju sve više na važnosti, oni još nemaju stanarsko pravo u mnogim područjima. Sve dok političke elite našega okružja ne uvide važnost izdvajanja fondova za širenje bioetičke ideje u školstvu, na medicinskim fakultetima, u zdravstvenim ustanovama,

istraživačkim institutima, u društvima i udrugama koje proširuju horizonte bioetičke svijesti, dotle tu ulogu preuzimaju, izgleda, knjige i časopisi i općenito literatura te orijentacije utemeljena na entuzijazmu. Toj ideji očito doprinose simpoziji, zbornici i ostale aktivnosti Bioetičkoga društva iz Sarajeva. Dok se ne umori slušajući verbalnu podršku!

Verica Mišanović